УДК 658.15

Белопольська Т.В.,
к.е.н., доцент, ДонНУ

ІНСТРУМЕНТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ СТРУКТУРНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ІНТЕГРОВАНИХ СУБ'ЄКТІВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

На підставі дослідження провідних інструментів управління підприємствами реального сектору економіки, особливостей реалізації принципів корпоративного менеджменту у вітчизняній економіці, удосконалено підходи до формування ефективної системи бюджетування, які знайшли відображення у побудові бюджету корпоративного управління фінансовими ресурсами підприємства.

Ключові слова: фінансові ресурси, бюджетування, структурні підрозділи корпорації, прибуток, ринкова вартість підприємства.

ВСТУП

В умовах швидко змінного господарського середовища, обмеження всіх видів ресурсів і бурхливого розвитку високих технологій створення конкурентоздатної продукції стає прерогативою підприємств корпоративного типу. Інтеграційні процеси у виробничому секторі економіки України розвиваються у напрямі формування складних, диверсифікованих систем шляхом об'єднання виробничого потенціалу і фінансових можливостей.

Орієнтація управління на економічні і ринкові критерії ефективності функціонування вітчизняних корпорацій передбачає посилення вимог до адаптивного управління, впровадження сучасних концепцій менеджменту. Принципово новим напрямом в управлінні корпораціями виступає розробка і упровадження фінансового механізму управління. Створення механізму управління фінансами корпорації направлене на підтримку їх фінансової стійкості з урахуванням галузевих техніко-економічних, соціальних і екологічних особливостей шляхом збалансованого управління фінансовими ресурсами як головного підрозділу, так і структурних елементів, що сприяє максимізації ринкової вартості корпорації.

Вітчизняні корпорації зазнають на собі ті ж труднощі господарювання, що і підприємства інших форм власності: кризу платежів, зростання дебіторської і кредиторської заборгованості, брак оборотного капіталу, відсутність довгострокових джерел фінансування, що направляються на модернізацію устаткування, зниження частки власних засобів в структурі майна і т.д. Вирішення фінансових і економічних проблем підприємств корпоративного типу неможливо без істотного реформування системи управління багаторівневими виробничими структурами на базі сучасних методів фінансового менеджменту, що і визначило вибір теми статті.

Проблемам вдосконалення систем управління виробничо-господарською діяльністю підприємств, їх ресурсному забезпеченню, а також управлінню оборотними коштами і витратами крупних промислових підприємств присвячено значне число робіт вітчизняних і зарубіжних учених-економістів. Розробки в сфері фінансового і корпоративного менеджменту є об'єктом досліджень таких вчених, як: І.А. Бланк, С.І. Юрій, О.Д. Василік, П.В. Єгоров, А.М. Поддерьогін, В.В. Ковальов, Дж.К. Ван Хорн, Ю.Ф. Брігхем та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета роботи полягає в розробці на основі системного підходу інструментів управління структурними підрозділами підприємств корпоративного типу, спрямованих на збільшення фінансового результату і ефективності використовування їх ресурсів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Як вже наголошувалося, стан, в якому зараз знаходиться більшість підприємства реального сектору економіки України, характеризується як критичне. Для виходу з ситуації, що склалася, доцільними є дії з вдосконалення наступного комплексу інструментів управління [1, 3]:

Інструмент 1: нормативно-правове регулювання, пов'язане з вдосконаленням нормативно-правової бази в сфері управління підприємствами корпоративного типу.

Інструмент 2: пов'язаний з економією виробничих ресурсів і екологічною безпекою і спрямований на розробку й упровадження інструментального апарату.

Інструмент 3: фінансування і цінове регулювання напрямів на розширення джерел фінансування, зокрема, за рахунок ціноутворення, фінансово-інвестиційних методів, бюджетного фінансування, нових методів самофінансування, комунальної позики для підвищення ефективності господарської діяльності, а особливо для подальшого інноваційного розвитку матеріально-технічної бази підприємств корпоративного типу, підвищення якості товарів і послуг.

Інструмент 4: реструктуризації системи управління, упровадження якої пов'язане із змінами системи управління на підприємствах корпоративного типу і спрямоване на кардинальні перетворення методів ухвалення рішень, зокрема, на базі використання фінансових методів корпоративного управління, підвищення відповідальності і зацікавленості співробітників.

Інструмент 5: корпоративні бюджетування фінансових ресурсів корпорації, які передбачають розробку і упровадження інноваційного інструментального апарату реалізації фінансового механізму корпоративного управління підприємствами.

Із зміною принципів побудови економічних відносин в Україні, відбувається технологічне перетворення процесів у сфері виробництва. Цьому сприяє ряд причин загальнодержавного, регіонально і внутрішньогосподарчого значення. Структурні підрозділи корпорації повинні оцінювати вплив своєї господарської діяльності на стан навколишнього природного середовища (водних, земельних і повітряних ресурсів), а також прагнути до запобігання або зменшення цих негативних дій для власної виробничо-господарської діяльності за рахунок вдосконалення виробничих технологій і реалізації пріоритетних проектів капіталовкладень [2].

Реструктуризація сучасних корпорацій передбачає здійснення організаційно-економічних, правових, технічних заходів, направлених на зміну системи управління підприємством, що відповідає сучасним вимогам функціонування ринкового середовища, його форми власності, організаційно-правової форми, з метою фінансового оздоровлення підприємства, підвищення ефективності виробництва.

Одним з шляхів виходу з складного фінансового положення, що створилося, на підприємствах корпоративного типу в Україні є постановка підсистеми бюджетування фінансових ресурсів на базі принципів корпоративного управління.

В процесі розвитку ринкових відносин підвищується роль бюджетування, що безпосередньо пов'язане з посилюванням вимог до планування операцій з досягнення цілей підприємства, координуванню діяльності його підрозділів, мотивації керівників всіх рівнів для досягнення задач, поставлених перед центрами відповідальності; контролю поточної діяльності по забезпеченню планової дисципліни; навчанню менеджерів бюджетуванню шляхом детального вивчення діяльності всіх підрозділів підприємств.

Останніми роками вітчизняним корпораціям доводиться працювати в умовах постійно змінного законодавства, з різними валютами, великою кількістю контрагентів. Діюча система розрахунку процесів бюджетування перестала задовольняти потребам централізованого управління корпорацією в умовах зростання господарської і фінансової незалежності структурних підрозділів. Зокрема, виникла проблема побудови консолідованих бюджетів корпорації. Крім того, необхідність автоматизації процесу бюджетування пов'язана з великим об'ємом різноманітних операцій. Без автоматизованої системи управління витрати на обробку такої кількості інформації неймовірно великі, а терміни обробки даних не можуть задовольнити корпоратизоване підприємство [1].

Упровадження інформаційної системи управлінського обліку і бюджетування в структурних підрозділах корпорації дозволить:

1. Забезпечити єдиний інформаційний простір для всієї корпорації з метою підвищення оперативності і адекватності ухвалення управлінських рішень.

2. Накопичити в центральному апараті і окремих структурних підрозділах дані про динаміку фінансово-господарської і договірної діяльності для своєчасного ухвалення рішень, а також для розробки і вдосконалення фінансової стратегії в цілому.

3. Уніфікувати інформаційну базу, за рахунок використовування узгоджених, оперативних і достовірних даних, сформованих різними відділами і структурними підрозділами.

4. Підвищити оперативність ухвалення рішень у сфері управління потоками платежів і всієї системи фінансового менеджменту підприємств корпоративного типу.

При побудові системи бюджетування необхідно чітко представляти структуру доходів і витрат всієї корпорації і окремих її структурних підрозділів, управляти по точках витрат і доходів, виявляти збиткові підрозділи і процеси, аналізувати і своєчасно виявляти слабкі ланки фінансового механізму. При цьому реалізація інструментів бюджетування здійснюється з паралельним базі упровадженням АСУ різного ступеня складності в рамках найважливіших функцій управління.

Реалізація цільових орієнтирів корпорації — підвищення ефективності виробництва, максимізація прибутку — відбувається в умовах постійно змінних параметрів зовнішнього середовища і конкурентної боротьби. Тому управління підприємством корпоративного типу неможливе без планування його діяльності і контролю за реалізацією цих планів. У свою чергу, ні ефективне планування, ні об'єктивний контроль результатів роботи неможливий без розробки бюджетів.

Саме бюджетування, в умовах реалізації фінансового механізму корпоративного управління на базі методів самоорганізації, сприяє раціональному використанню виробничих, кадрових і фінансових ресурсів підприємств, завдяки своєчасному плануванню господарських операцій; узгодженості фінансових і матеріальних потоків, систематичному контролю над ними; стимулюванню процесів підвищення ефективності роботи функціональних відділів і регіональних підрозділів, а також робочих груп. Як наслідок з'являється можливість істотного зниження витрат, підвищення прибутковості, а також забезпечення соціально-справедливого розподілу доходів корпорації, скорочення енергоємності і ресурсоємності виробництв, підвищення якості продукції і т.д.

Склад і коротка характеристика бюджету корпоративного управління фінансовими ресурсами підприємства включає [4]:

1. Система виробничих бюджетів.

1.1. Підсистема обліку і аналізу договірних зобов'язань (первинна ланка фінансової діяльності будь-якого підприємства, у тому числі і в системі корпоративного управління). В рамках даного напряму деталізується наступна основна інформація по: реєстрації і обліку договорів; оперативному отриманню звітності по дебіторській заборгованості, з її деталізацій по термінам, видам, контрагентам; виписаним платіжним документам; актам звірки про виконання договірних зобов'язань і інших господарських операцій; обліку векселів, довгострокових і короткострокових зобов'язань.

1.2. Підсистема фінансування процесів реалізації програм основного і додаткових виробництв, включає: розрахунок планових показників фінансування основних напрямів виробничих витрат на основі даних за попередні періоди і прогноз з урахуванням кількості укладених договорів; реєстрацію і облік фінансових планів виробництва, в розрізі номенклатури, споживачів, джерел, функціональних і регіональних підрозділів; блок автоматичного перерахунку взаємозв'язаних показників в результаті змін і уточнень окремих фактичних показників фінансового плану; даних про фактичне виконання фінансових планів; показники оперативної звітності в рамках виконання фінансового і виробничого планів.

1.3. Підсистема калькуляції собівартості продукції, передбачає включення наступних блоків: розрахунок планової собівартості продукції, послуг в цілому по підприємству, а також в розрізі товарної номенклатури регіональних структурних підрозділів; облік фактичних витрат на виробництво в розрізі статі, елементів витрат, структурних підрозділів; розрахунок рентабельності і витрат при формуванні цін на продукцію в рамках корпорації і окремих структурних підрозділів.

2. Система бюджетів фінансових ресурсів корпорації включає:

2.1. Бюджети фінансових трансфертів корпоративного управління, а також включає планові і фактичні показники ефективності використовування методів корпоративного управління. Зокрема, передбачається збір і обробка наступної інформації: про фінансову самостійність структурних підрозділів, фінансової ефективності використовування ресурсів; планових і фактичних показниках сум фінансових трансфертів (як структурним підрозділам, так і апарату управління), включає критерії контролю цільового використовування засобів; фінансової самоорганізації і стійкості механізму корпоративного управління і параметри його реалізації в рамках окремих підрозділів; про ефективність функціонування системи кадрового менеджменту, підсистеми матеріального стимулювання, реалізації методів підвищення зацікавленості працівників в кінцевому результаті діяльності корпорації.

2.2. Бюджет фінансування виробничого розвитку в рамках механізму корпоративного управління відображає поточні (у розрізі плавного періоду) фінансові потоки, пов'язані з технічним переозброєнням, реконструкцією, реалізацією довгострокових інвестиційних проектів і повинен передбачати використовування принципів прийнятих і затверджених в положенні «Про фінансову стратегію функціонування і розвитку механізму корпоративного управління».

3. Система контролю за виконанням корпоративного бюджету фінансових ресурсів корпорації передбачає: реєстрацію і облік планових і фактичних показників в розрізі бюджетів, кошторисів, статі витрат; розрахунок прогнозного виконання бюджетів на основі інформації про укладені договори і фактичне надходження оплати в рамках даних договорів; оперативне управління потоком платежів структурних підрозділів корпорації; контроль і аналіз дотримання лімітів фактичного витрачання грошових коштів; оперативне формування необхідної звітності.

При цьому можливості інформаційної системи, яка реалізована на базі методів корпоративного управління, повинні враховувати можливість складання такого багатовимірного корпоративного бюджету з необхідною періодичністю, застосування різних інструментів управління і адаптувати систему до специфічних для конкретного структурного підрозділу корпорації розрахунків, регламентувати процедури узгодження, твердження і контролю бюджетів фінансових ресурсів.

Бюджетування, як центральна ланка системи ефективного управління корпорацією, передбачає ітераційний підхід до планування. При цьому плануванню піддаються не тільки фінансові ресурси, а всі ресурси підприємства, які забезпечують здійснення основних функцій виробничо-економічної системи.

Проблеми упровадження системи бюджетування в умовах реалізації фінансових методів корпоративного управління на підприємствах можна узагальнити в наступному вигляді:

- багато структурних підрозділів функціонують на базі застарілих непристосованих до вимог сьогоднішнього дня методах управління, з неактуальними функціями підрозділів і пріоритетами діяльності, тому для постановки підсистеми бюджетування потрібна значна підготовка як організаційна, так і кадрова всього керівного складу;
- багато перших керівників регіональних підрозділів чітко не усвідомлюють важливості координаційних робіт з постановки підсистеми, доручаючи цю роботу своїм заступникам, що не володіють методами корпоративного бюджетування, при цьому процес упровадження затягується на тривалий період часу;
- значне число регіональних підрозділів слабко комп'ютеризовані, відсутні навіть передумови до упровадження автоматизованих систем обробки інформації, що ускладнює процеси корпоративного бюджетування;
- постановка підсистеми бюджетування висуває вимоги, які часто не здійснимі силами регіональних підрозділів. Тому, необхідне залучення зовнішніх консультантів для участі в постановці, розробці, випробуваннях, упровадженні підсистеми бюджетування, а отже, і додаткових фінансових вкладень.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження дозволяють сформулювати наступні висновки.

По-перше, запропоновано комплекс інструментів для поліпшення управління діяльністю підприємств реального сектору економіки.

По-друге, визначено параметри інформаційної системи управлінського обліку.

По-третє, розкрито систему бюджетів фінансових ресурсів корпоративних структур реального сектору економіки.

По-четверте, упровадження підсистеми бюджетування на підприємствах дозволить ефективно реалізувати фінансовий механізм корпоративного управління, а також передбачає подальші розробки, зокрема, на базі методів економіко-математичного моделювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бочаров В.В. Корпоративные финансы / В.В. Бочаров, В.Е. Леонтьев В.Е. — СПб.: Питер, 2004. — 592 с.

2. Денисов А.Ю. Экономическое управление предприятием и корпорацией / А.Ю. Денисов, С.А. Жданов. — М.: Издательство «Дело и сервис», 2009. — 416 с.

3. Жуков В.В. Проектне фінансування: навч. посіб. / В.В. Жуков. — 3-тє вид. — Х.: ІНЖЕК, 2011. — 248 с.

4. Самаруха В.И. Развитие финансового механизма корпорации в условиях риска и неопределенности / В.И. Самаруха, Н.С. Пермякова. — Иркутск: Изд-во «ИГЭА», 2009. — 112 с.

Стаття надійшла до редакції 14 листопада 2012 року